

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการใช้กระบวนการเอไอซี (AIC) ที่มีต่อการดำเนินการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนของนักเรียนผู้บกพร่องทางการได้ยิน ภายใต้มุมมองของนักเรียน ต่อปรากฏการณ์ทางสังคม บริบทของชุมชน โดยมีมุมมองจากหลายมิติ (Multidimensions) เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของนักเรียน การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากระบวนการเอไอซี (AIC) และภาษามือเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย และศึกษาถึงสภาพแวดล้อมในชุมชนต่อการดำเนินการ โดยไม่ใช้เกณฑ์ของผู้วิจัยในการตัดสินใจและแปรผลที่เกิดขึ้นภายหลังสิ้นสุดการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลภาพรวม (Holistic) ภายใต้บริบทของชุมชนที่ศึกษาอย่างแท้จริง

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินงานการวิจัยเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การศึกษาข้อมูลจากพื้นที่และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
3. วิธีการและการเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การตรวจสอบข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นตำรา เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เพื่อรวบรวมแนวความคิด ทฤษฎีของนักวิชาการ เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดแนวทางในการศึกษาวิจัย และเลือกใช้เครื่องมือเพื่อรวบรวมข้อมูล หลังจากนั้นได้นำแนวคิดที่ได้ไปปรึกษาอาจารย์เพื่อขอคำชี้แนะในประเด็นที่จะศึกษาเพื่อความชัดเจนและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

2. การเลือกพื้นที่ในการศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

2.1 พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยเลือกชุมชนที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Study) คือ โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร (สอนคนหูหนวก) จังหวัดเชียงใหม่ เหตุผลในการเลือกเนื่องจาก

- เป็นโรงเรียนที่สอนผู้บกพร่องทางการได้ยิน ที่มีสถิติการเจ็บป่วยจากอุบัติเหตุสูงเป็นอันดับที่สองของการเข้ารับบริการทางการแพทย์ของโรงเรียน
- ได้รับรางวัลชนะเลิศโรงเรียนดีเด่นด้านสุขภาพประจำปี 2541 จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

- นักเรียนได้รับการฝึกประสบการณ์ในการดูแลสุขภาพของตนเองและสมาชิกของโรงเรียนเกี่ยวกับสุขภาพในช่องปาก และความสะดวกสบายของร่างกายอย่างสม่ำเสมอ

- เป็นโรงเรียนที่มีวัฒนธรรมการเรียนรู้และการสื่อสารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมในการดำเนินการ

ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูอนามัย ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา ครูประจำหอพัก นักเรียน

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ที่นักเรียนให้ความเคารพนับถือเกรงใจ เช่น กลุ่มผู้ปกครอง นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน ครูที่เคยทำงานในโรงเรียน ผู้บกพร่องทางการได้ยินที่เป็นสมาชิกกลุ่มภาคเหนือของสมาคมคนหูหนวก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เป็นกลุ่มที่รู้ถึงประวัติความเป็นมาของการดำเนินการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน เช่น ครู และเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ทำงานในโรงเรียนมานาน

กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ นักเรียนผู้บกพร่องทางการได้ยินที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3. วิธีการและการเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเพื่อศึกษาผลการใช้กระบวนการเอไอซี (AIC) ในการดำเนินการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนของนักเรียนผู้บกพร่องทางการได้ยินในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกและกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มและการประชุมแบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการเอไอซี (AIC) ใช้การบันทึกภาพจากกล้องถ่ายรูปและกล้องวิดีโอที่บันทึกภาพหลังจากได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหารโรงเรียนประกอบ

กับการบันทึกข้อมูลภาคสนาม โดยพิจารณาจากปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2536, หน้า 96) เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 วิธีการสัมภาษณ์ (Interview)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และไม่มีโครงสร้าง (Unstructure Interview) ซึ่งจะใช้ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการนี้ ผู้วิจัยจะปล่อยให้บรรยากาศของการสัมภาษณ์เป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตอง ไม่เคร่งครัดในเรื่องของขั้นตอนและลำดับคำถาม เพื่อความเป็นกันเองและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามและผู้ตอบ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดประเด็นที่จะรวบรวมข้อมูลไว้กว้าง ๆ เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ ได้แก่ ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของโรงเรียน กิจกรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพและการดำเนินการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนที่ผ่านมา การปฏิบัติตนของนักเรียนเมื่อเจ็บป่วย รวมถึงคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการดำเนินงานสุขภาพด้านต่าง ๆ โดยในขั้นแรกจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ครูพยาบาล และนักเรียนผู้ปกครองทางการได้ยินเพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้น แล้วนำไปกำหนดประเด็นในการประชุมปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี (AIC) และผลของการเปลี่ยนแปลงจากการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น

3.2 การสังเกต (Observation) การสังเกตที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 2 แบบ คือ

3.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) หรือการสังเกตภาคสนาม เป็นการสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมกระทำกิจกรรมด้วยกัน และพยายามให้คนในโรงเรียนยอมรับว่ามีสถานภาพ บทบาทเหมือนสมาชิกคนหนึ่งของคนหนึ่งของโรงเรียน

3.2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) หรือการสังเกตที่ผู้วิจัยจะสังเกตโดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตและผู้ร่วมกิจกรรมรู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกตอยู่ โดยจะใช้การสังเกตลักษณะนี้ก่อนที่จะเข้าไปดำเนินการเก็บข้อมูล เช่น การสำรวจสภาพทั่วไปของโรงเรียน สังเกตขณะดำเนินการสัมภาษณ์ หรือขณะที่สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม และสังเกตภายหลังเสร็จสิ้นจากกิจกรรมแล้ว โดยศึกษาร่วมกับมิติของสถานการณ์สังคม

3.3 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผู้วิจัยใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยจัดประชุมนักเรียนระดับชั้นมัธยมปลาย และผู้ที่เคยได้รับอุบัติเหตุ เข้าร่วมประชุมตามกระบวนการเอไอซี (AIC) เพื่อป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน ซึ่งวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการนี้ เป็นการประชุมเพื่อระดมความคิด ความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตามกระบวนการเอไอซี (AIC) คือ การรับรู้สถานการณ์และกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คิดค้นหาวิธีที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดขึ้น การจัดทำแผนปฏิบัติการและกำหนดผู้รับผิดชอบ

วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม โดยเตรียมแบบบันทึกไว้ล่วงหน้า เพื่อสะดวกในการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล เตรียมเทปบันทึกเสียงเพื่อใช้บันทึกในการสัมภาษณ์บุคคลากรในโรงเรียน การประชุมเชิงปฏิบัติการใช้กล้องถ่ายรูปและกล้องวิดีโอ เพื่อบันทึกปรากฏการณ์ต่าง ๆ และการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการเอไอซี (AIC) โดยผู้ดำเนินการจะขออนุญาตผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ทุกครั้งที่บ้านพักเทปและถ่ายรูป

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการศึกษาสภาพของโรงเรียน และสำรวจข้อมูลทางสุขภาพเบื้องต้น เพื่อนำมากำหนดแผนปฏิบัติการดำเนินงาน พร้อมทั้งศึกษาวิธีการสื่อสารด้วยภาษามือ

2. ขอนหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือในการดำเนินการในพื้นที่

3. ชี้แจงบทบาทของผู้วิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย และรูปแบบของการดำเนินการวิจัย พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงเรียน รวมทั้งขออนุญาตเข้าร่วมสังเกตกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ และบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ

4. เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการประชุมเชิงปฏิบัติการในประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยเข้าไปในโรงเรียนและประพาดิตนเป็นสมาชิกของโรงเรียน สร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกและผู้นำในโรงเรียน

5. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความครบถ้วน ครอบคลุมในเนื้อหา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ชัดเจน โดยผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่ทำกรเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูล ดังนี้ (อคิน รพีพัฒน์ อ้างใน ไสภัญ สุวรรณะ, 2541, หน้า 28)

5.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้อมา ซึ่งประกอบด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และดูว่าข้อมูลที่ได้มาจากจุดต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มาเหมือนกันหรือซ้ำ ๆ กัน ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้และเป็นข้อมูลจริง แล้วจึงจะบันทึกข้อมูลไว้

5.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการเข้าไปศึกษาในชุมชน นำมาจัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตที่ศึกษา จากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกัน เพื่อให้ประกอบในการตีความหมายและสังเคราะห์เป็นภาพรวมของชุมชน และนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับ